

KYSY, KOHTAA JA KUUNTELE
- Opas seksuaalisen houkuttelun ja seksuaaliväkivallan
ennaltaehkäisyyn nuorisotyössä

ISBN 978-952-7094-46-4

1. painos (sid.)

Teoksen nimi: Kysy, kohtaa ja kuuntele - Opas seksuaalisen
houkuttelun ja seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisyyn
nuorisotyössä

Tekijät: Merja-Maaria Oinas, Mika Pietilä & Venla Tuohino
(toim.)

Kuvat: Petteri Löppönen (s. 53, 81, 83 ja 91)

Julkaisija: Koordinaatti, Oulun kaupunki

Vuosi: 2020

Graafinen suunnittelu ja taitto: Tiina Haataja,
Painatuspalvelut, Monetra Oulu Oy

Paino: Grano Oy

Kustantaja ja kustannuspaikka: Koordinaatti, Oulun kaupunki

Koordinaatti

OULU

Opetus- ja
kulttuuriministeriö

Jenni Kreivi

4.1 Lapsi ja nuori seksuaaliväkivallan uhrina

– Seksuaaliväkivallan tunnistaminen, oireilu, puheeksiotto ja nuoren tukeminen

Seksuaaliväkivallan uhriksi joutuminen vaikuttaa lapsen tai nuoren elämään monella tavalla. Verkossa tapahtuneet asiat voivat olla yhtä haavoittavia kuin kasvokkain tapahtuneet. Lievimmillään seksuaalisesta häirinnästä voi seurata mielipahaa ja harmia, mutta seksuaaliväkivalta netissä voi sisältää monia muotoja ja vakavimmillaan aiheuttaa pitkäaikaisia seurauksia lapsen tai nuoren elämään.

Tässä artikkelissa annetaan vinkkejä siitä, mitä oireita seksuaaliväkivalta saattaa aiheuttaa uhrille. Artikkelissa jaetaan konkreettisia ehdotuksia, miten aiheen voi ottaa puheeksi nuoren kanssa. Lopuksi kerrotaan, miten nuorisotyössä voidaan tukea seksuaaliväkivaltaa kohtaneita nuoria.

Miten nuori voi oireilla?

On tärkeää, että nuorisosalalla työskentelevät tunnistavat lasten ja nuorten oireilun. Seksuaaliväkivallasta oireilu on täysin normaalia, mutta sitä voi olla vaikea tunnistaa. Se, että oireileeko kokemuksesta, millä tavalla oireilee ja missä vaiheessa oireilee, on hyvin yksilöllistä. Hyvänä nyrkkisääntönä voi pitää sitä, että aina kun lapsen tai nuoren käytös muuttuu, niin asiaan tulisi kiinnittää huomiota.

Kaikenlaisiin äkillisiin käyttäytymisen muutoksiin tulisi reagoida mahdollisimman nopeasti. Oireilu voi kertoa myös joistakin muista huolta herättävistä asioista ja elämän haasteista. Alla on listattuna tyypillisiä oireita, joita voi esiintyä lapsella tai nuorella seksuaaliväkivallan seurauksena.

Tyypillisiä oireita ja tunteita:

- Pelko, häpeä ja itsensä syyllistäminen
- Ahdistuneisuus, levottomuus ja vetäytyneisyys
- Uniongelmat
- Keskittymisvaikeudet ja vaikeudet elämönhallinnassa
- Välinpitämättömyys ja alakuloisuus
- Voimakas stressi
- Koulunkäynnin hankaloituminen, oppimisvaikeudet ja käytöshäiriöt
- Masentuneisuus ja itsetuhoinen käytös
- Fyysiset kivut ja somaattiset oireet
- Taantuminen omaa ikätasoaan alemmaksi
- Toivottomuus ja negatiiviset tulevaisuuden näkymät
- Lisääntynyt päihteiden käyttö ja aggressiivinen käytös
- Tapahtumien kieltäminen

Miten traumaattinen kriisi voi edetä?

Seksuaaliväkivallan uhriksi joutuminen voi olla uhrille traumaattinen kriisi. Kriisin voidaan nähdä koostuvan neljästä eri vaiheesta. Kriisin vaiheet ovat yksilölliset ja toiset voivat esimerkiksi siirtyillä vaiheesta toiseen. Lasten ja nuorten parissa työskentelevien on hyvä tiedostaa, miten kriisin vaiheet voivat edetä.

Sokkivaihe

- Kriisin ensimmäinen vaihe on shokki. Shokkivaiheeseen voi liittyä tapahtuman kieltämistä, tunteiden poissulkemista ja epätodellista oloa. Shokkiin voi liittyä huutamista, itkua ja paniikkia. Shokkivaiheella on tärkeä merkitys, sillä shokki antaa aikaa kohdata liian järkyttävä tapahtuma.

Reaktiovaihe

- Shokkivaiheen jälkeen tulee reaktiovaihe, jolloin ihminen alkaa hiljalleen kohdata järkyttävän tapahtuman. Ihmisen mieli yrittää vielä kieltää tapahtuneen ja oudot tuntemukset ovat osa tätä prosessia. Reaktiovaiheeseen voi liittyä pelkoa ja ahdistusta. Ihminen voi kokea itsesyytöksiä tai etsiä muita syyllisiä. Reaktiovaihe voi aiheuttaa unettomuutta tai fyysisiä oireita. Tässä vaiheessa ihminen yleensä kokee tarvetta puhua tapahtuneesta.

Käsittelyvaihe

- Kriisin käsittelyvaiheessa aletaan ymmärtää kriisin aiheuttanut tapahtuma. Aletaan hyväksyä tapahtuneen olevan totta eikä sitä enää kielletä. Ihminen alkaa olla valmis kohtaamaan tapahtuman ja hyväksymään oman muuttuneen tilanteensa. Käsittelyvaiheeseen voi liittyä ärtyneisyyttä, muisti- ja keskittymisvaikeuksia tai sosiaalista vetäytymistä.

Uudelleen suuntautumisen vaihe

- Kriisin uudelleen suuntautumisen vaiheessa tapahtunut alkaa muuttua osaksi elämää. Tapahtunut ei ole koko aikaa mielessä ja sen kanssa pystyy jo elämään. Luottamus elämään palautuu ja arjessa alkaa olla myös iloa. Kriisin jälkeen elämä voi tuntua haavoittuvaisemmalta, mutta se voi myös lisätä elämän merkityksellisyyttä. Kriisistä selviäminen voi tuoda esille ihmisen voimavaroja.

Lähteenä käytetty Mieli Suomen Mielenterveys ry:n verkkosivustoa:

www.mielenterveys/vaikeat-elamantilanteet/kriisit/shokista-uuteen-alkuun

Kuinka ottaa puheeksi seksuaaliväkivalta ja tukea uhria?

On tärkeää, että lapsen tai nuoren ympärillä on turvallisia aikuisia, jotka kysyvät kuulumisia ja ottavat puheeksi asioita, jos huoli herää. Alla vinkkejä seksuaalisen häirinnän ja seksuaaliväkivallan puheeksi ottamiseen ja nuoren tukemiseen.

Keskustelkaa asioista ennaltaehkäisevästi:

- Mitä vaaroja on olemassa?
- Missä menee rajat?
- Milloin hälytyskellojen tulisi soida?
- Kenelle voi puhua, jos jokin alkaa tuntua ahdistavalta?
- Miten kieltäytyä yhteydenotoista?
- Miten katkaista yhteydenpito?
- Milloin kannattaa estää yhteydenotot?
- Milloin hakea apua ja mistä?

Ota huomioon puheeksi ottamisessa:

- Varaa keskustelulle rauhallinen tila
- Kerro rehellisesti miksi huolesi on herännyt
- Kuuntele ja anna aikaa kertomiselle
- Anna lapsen tai nuoren kertoa ja ota asia vastaan
- Yritä pysyä rauhallisena
- Usko lapsen tai nuoren kertomaa
- Älä epäile, syyllistä tai vähättele
- Ymmärrä erilaiset tunteet ja oireilut

Painota keskustelussa näitä asioita:

- Kuka tahansa voi joutua rikoksen uhriksi
- Tapahtunut ei ole lapsen tai nuoren syy
- On tavallista, että hän voi oireilla tapahtuneen jälkeen
- Tilanteessa ei ole mitään hävettävää
- Puhuminen yleensä helpottaa
- Avun hakeminen auttaa eteenpäin
- Ei tarvitse selvittää yksin

Nämä asiat on hyvä muistaa:

- Kun sinulle kerrotaan tapahtuneesta seksuaaliväkivallasta, niin anna positiivista palautetta siitä, että nuori on rohkeasti kertonut asiasta
- Sinun ei tarvitse tietää mikä rikosnimike olisi kyseessä tai täytyykö jonkun rikoksen tunnusmerkistö, sillä poliisi mahdollisesti selvittää asiaa myöhemmin
- Uhri ei välttämättä halua kertoa yksityiskohdista, eikä se ole tarpeen
- Alaikäisen uhrin kanssa ei saisi puhua tapahtuneen rikoksen yksityiskohdista ennen poliisin kuulemista ja sen jälkeenkin vain, jos uhri sitä itse toivoo
- Keskustelussa tulee käyttää vain avoimia kysymyksiä, ettei vahingossakaan johdattele keskustelua
- Keskustelussa on hyvä keskittyä lapsen tai nuoren selviytymiseen ja hyvinvointiin

Näin tuet toipumista ja arjen jatkumista:

- Auttavien tahojen läpikäyminen
- Palveluihin ohjaaminen saattaen
- Yhdessä vanhemmille kertominen
- Huolien ja epäselvyyksien läpikäyminen
- Tunteista ja mahdollisista oireista keskustelu
- Nuoren auttaminen omaan arkeen palaamisessa
- Arkinen yhdessä olo ja yhdessä tekeminen
- Kuulumisista keskusteleminen
- Turvallisuuden tunteen lisääminen
- Toivon ja positiivisen asenteen säilyttäminen

Yhteisesti sovitut toimintaohjeet varmistavat, että nuori saa avun viipymättä

Nuorisotyöntekijän velvollisuus on tehdä rikosilmoitus ja lastensuojeluilmoitus, kun epäillään alle 18-vuotiaaseen kohdistuvaa seksuaalirikosta. Huolen herätessä työntekijän tulee tietää, miten toimia.

Jokaisessa työyhteisössä on hyvä kirjoittaa ylös yhdessä sovitut toimintatavat tilanteisiin, jossa epäillään nuoren joutuneen seksuaalisen houkuttelun, häirinnän tai seksuaaliväkivallan kohteeksi. On osattava varautua yllättäviinkin tilanteisiin ja tiedettävä, miten niissä kannattaa työntekijänä toimia.

Varmista, että tiedät yhteyshenkilöt niin poliisissa kuin lastensuojelussa, joita voit tarvittaessa konsultoida. Tee yhteistyötä ja ota yhteyttä matalalla kynnyksellä.

Esimerkkejä keskeisistä yhteistyötahoista akuutissa kriisitilanteessa:

- Poliisi
- Sosiaalipäivystys
- Kriisipäivystys
- Rikosuhripäivystys
- Seri-tukikeskukset seksuaaliväkivaltaa kokeneille yli 16-vuotiaille

Selvitä keskeisimmät palvelut, joista nuori saa apua ja tietoa aiheesta. Pääasia on, että nuori saa tarvitsemansa avun viipymättä.

Materiaalia ja lisätietoa löytyy Koordinaatin verkkosivuilta osoitteesta www.koordinaatti.fi/grooming